

सर्वोच्च अदालत, संवैधानिक इजलास
सम्माननीय प्रधान न्यायाधीश श्री प्रकाशमान सिंह राउत
माननीय न्यायाधीश श्री सपना प्रधान मल्ल
माननीय न्यायाधीश श्री कुमार रेग्मी
माननीय न्यायाधीश डा. श्री मनोजकुमार शर्मा
माननीय न्यायाधीश डा. श्री नहकुल सुवेदी
आदेश

०८२-WC-००५६

विषय: उत्प्रेषण, परमादेश, प्रतिषेधसमेत।

काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला, पाँचखाल गा.वि.स. वडा नं. ६ को परिवर्तित ऐ. नगरपालिका वडा नं. ४ स्थायी ठेगाना भई भक्तपुर जिल्ला, मध्यपुर थिमी नगरपालिका वडा नं. निवेदक ४ बस्ने अधिवक्ता मन्दिरा अधिकारी

विरुद्ध

नेपाल राष्ट्र बैङ्क, बालुवाटार, काठमाडौं १
गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैङ्क, बालुवाटार, काठमाडौं १ विपक्षी
नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाडौं १

नेपालको संविधानको धारा १३७ समेत बमोजिम यस अदालतको क्षेत्राधिकार अन्तर्गत संवैधानिक दायरीमा दर्ता भएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य एवं आदेश यस प्रकार रहेको छ।

संक्षिप्त तथ्य

१. म निवेदक संविधानवाद, विधिको शासन, राष्ट्र हित र नेपालको वित्तीय नीतिको सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने वाणिज्य शास्त्र र कानूनको विद्यार्थी हुँ। म नेपालको प्रचलित कानूनको अधिनमा रहेर विभिन्न पब्लिक तथा प्राइभेट कम्पनीहरूको शेयर खरिद गर्ने तथा वित्तीय कामकारोबार गर्ने हक राख्दछु। बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको नाममा जारी भएको हरेक नीति निर्देशन नेपालको वाणिज्य नीति र सबै नेपाली नागरिकको हकअधिकार र संरक्षणसँग सम्बन्धित विषय भएकोले यो सार्वजनिक सरोकारको विषय हो। सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट मौलिक हक र राष्ट्रको हितको विषय सार्वजनिक सरोकारको विषय

0.1

- हो भन्ने गरी विगतमा ब्याख्यासमेत भएकोले प्रस्तुत विषयमा मेरो अर्थपूर्ण सरोकार रहेको निवेदन गर्दछु।
२. नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८ को दफा ७९ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट "क", "ख" र "ग" वर्गका इजाजतपत्र संस्थाहरूलाई जारी गरिएको एकीकृत निर्देशन, २०८१ को (इ.प्रा. निर्देशन नं. १२/०८१) को कर्जा सूचना तथा कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्थाको ९(३)(च) मा प्राइभेट वा पब्लिक कम्पनीका सञ्चालकहरू, पन्ध्र प्रतिशत वा सो भन्दा बढी शेयर स्वामित्व भएको शेयरधनीहरू र सञ्चालक मनोनयन गर्ने अधिकार पाएको व्यक्ति, फर्म, कम्पनी, संगठित संस्थाहरूलाई कालोसूचीमा समावेश गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ।
 ३. कानूनी व्यक्तिको कारोबारको सन्दर्भलाई लिएर सञ्चालक एवम् शेयरधनीको सम्पत्तिलाई नोक्सानी गराउन मिल्दैन। कम्पनीको कारोबारको सन्दर्भमा व्यक्तिगत रूपमा सञ्चालकलाई जिम्मेवारी वहन गराउन मिल्ने होइन भनी ने.का.प. २०४० अंक १२ नि.नं. १८५७ लगायतका मुद्दामा व्याख्या भएको छ। कम्पनी सञ्चालनमा जिम्मेवारी नरहेका सञ्चालक तथा शेयरहोल्डरहरूलाई कम्पनीमा भएको कसूर वा कम्पनीको कारोबारको सन्दर्भमा जानकारी नहुन सक्ने भएकाले त्यस्ता जानकारी नहुने हुँदा कम्पनीको सञ्चालक भएकै कारणले मात्र कम्पनीमा भएको कसूरमा जिम्मेवार तुल्याउनु न्यायका दृष्टिले समेत उचित हुँदैन भनी ने.का.प. २०७७ अंक ३ नि.नं. १०४५० मा व्याख्या भएको छ।
 ४. कुनै पनि नियमावली/निर्देशन/कार्यविधिहरूले ऐनले प्रदान नगरेको अधिकार वा दायित्वको सिर्जना गर्न मिल्दैन। सिमित दायित्वको अर्को अर्थ कम्पनीको व्यापारिक कारोबारमा शेयरधनी प्रत्यक्ष रूपमा संलग्न हुँदैन भन्ने हो। कारोबारमा कम्पनी नै प्रत्यक्ष रूपमा संलग्न हुने हुँदा कम्पनीसँग सम्बन्धित हिसाब किताब पनि कम्पनीले नै राख्ने हो। राष्ट्र बैङ्कले निर्देशन वा कार्यविधि जारी गरी कम्पनीको काम कारोबारको विषयमा हस्तक्षेप गरी प्राकृतिक व्यक्तिको हक अधिकारमा निर्देशनको नाममा अवैध हस्तक्षेप गर्न मिल्दैन।
 ५. कुनै कम्पनीले लिएको कर्जामा व्यक्तिगत जमानत दिएको छैन वा निजको जानकारी सहमति छैन अथवा कम्पनीको नामको चेक कोहीकसैले जारी गरिदिएकोमा सो सम्बन्धमा जानकारी सहमति नभएको तथा चेक जारी गरी नदिएको सञ्चालक वा शेयरधनीलाई व्यक्तिगत रूपमा जिम्मेवार बनाउन मिल्दैन। नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८ को दफा ७९ ले नेपाल राष्ट्र बैङ्कलाई आवश्यक नियम निर्देशन जारी गर्ने अधिकार दिएको भए पनि यसले कुनै पनि मौलिक हक अथवा कम्पनीको कानूनी स्वरूप र सीमित दायित्वको सिद्धान्त विपरीत हुने व्यवस्था गर्न सक्दैन। राष्ट्र बैङ्कले आफ्नो प्राविधिक वा प्रशासनिक प्रकृतिको विषयमा निर्देशन वा नियम बनाउने हो। उक्त हद पार गरी प्रचलित कानून प्रतिकुलका नियम सृजना गरेर ऐनले नदिएको दायित्व थप गर्न पाउँदैन।

- ०३
६. फौजदारी दायित्व र देवानी दायित्व अलग अलग किसिमका दायित्वहरु हुन्। फौजदारी दायित्व व्यक्तिगत प्रकृतिको हुन्छ। जो व्यक्तिले कसूर गर्दछ वा गरेको हो सोको दायित्व निजले मात्र बहन गर्नुपर्ने हुन्छ। राष्ट्र बैङ्कद्वारा जारी निर्देशन अनुसार कसूर नै नगरेका शेयरधनी सञ्चालक र सञ्चालक नियुक्ति गर्ने नियुक्तिकर्ता व्यक्तिलाई कम्पनीको शेयरधनी वा सञ्चालक अथवा सञ्चालकको नियुक्तिकर्ता भएकै आधारमा फौजदारी कसूरको दायित्व सार्न, सार्न मिल्दैन।
 ७. मुलुकी देवानी संहिता, २०७४ को दफा ८ ले गल्ती गर्नेले क्षति व्यहोनुपर्ने, दफा १७ ले कानूनको दृष्टिमा समान हुने, दफा १८ ले भेदभाव गर्न नपाइने व्यवस्था गरेको छ। कम्पनीका शेयरधनी सञ्चालक भए पनि प्रबन्ध सञ्चालक वा चेकमा हस्ताक्षर गर्ने अधिकार नरहे नभएका व्यक्तिहरु जसले कम्पनीको दैनिक काम कारवाही हेरे, देखे वा गरेको छैन भने त्यस्तो अवस्थामा निजलाई दायित्व बोकाउन वा जिम्मेवार बनाउन मिल्दैन। विनियम अधिकार पत्र ऐन, २०३४ को दफा १०७(क) मा चेक अनादर भएमा चेक काट्ने व्यक्तिलाई सजाय हुने व्यवस्था रहेको छ भने बैङ्किङ कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ को दफा ३क. तथा दफा १५ ले चेक जारी गरिदिने खातावालालाई जिम्मेवार बनाएको हो। खातावाला भन्दा बाहेकका तथा चेक जारी गरी नदिएको व्यक्तिलाई व्यक्तिगत रूपमा जिम्मेवार बनाउन मिल्दैन, दायित्व सार्न मिल्दैन।
 ८. चेकमा हस्ताक्षर नगरेको चेक जारी गरेको वा कम्पनीको नाममा कर्जा लिएको सम्बन्धमा थाहा जानकारी नै नहुने पक्ष समेतलाई दायित्व बहन गराउने गरी राखिएको कालोसूची सम्बन्धी प्रावधान खारेजयोग्य छ। कुनै पनि चेक जारी गरी नदिएको चेकमा हस्ताक्षर नै नभएको व्यक्ति अर्थात् कसूर गर्दै नगरेको तथा सो सम्बन्धमा थाहा जानकारी सम्म नहुने व्यक्तिहरु समेतलाई कालोसूचीमा राख्न मिल्ने गरी राष्ट्र बैङ्कद्वारा जारी निर्देशनको व्यवस्था फौजदारी न्यायको सर्वमान्य सिद्धान्त समेतको प्रतिकुल असमान अन्यायपूर्ण छ।
 ९. उपरोक्त आधारहरूमा नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट जारी गरिएको एकीकृत निर्देशन, २०८१ को कर्जा सूचना तथा कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्थाको ९(३)(च) को व्यवस्था संविधान र प्रचलित ऐन कानूनसँग बाझिएको हुँदा प्रारम्भदेखि नै अमान्य र बदर घोषित गरी पाउँ। उल्लेखित व्यवस्था निर्देशनमा राख्ने गरी भए गरिएको निर्णय, सो निर्णयको आधारमा गरिएका पत्राचार, सूचना, निर्देशन तथा सम्पूर्ण कामकारवाही समेतलाई प्रारम्भदेखि नै बदर गरी पाउँ। चेकमा हस्ताक्षर नभएको शेयरधनी सञ्चालक नियुक्तिकर्तालाई चेक अनादर भएको भन्ने विषयमा व्यक्तिगत रूपमा कालोसूचीमा राख्ने सम्बन्धी काम कारवाही नगर्नु, नगराउनु भनी विपक्षीहरुको नाममा उत्प्रेषण, परमादेश लगायत उपयुक्त आदेश जारी गरी पाउँ। साथै प्रस्तुत मुद्दाको अन्तिम टुङ्गो नलागेसम्म विवादित व्यवस्था कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु, यथास्थितिमा राख्नु, राख्न लगाउनु भनी

Dmt

विपक्षीहरूका नाउँमा अन्तरिम आदेश लगायत उपयुक्त आदेश जारी गरी पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको निवेदनपत्र।

यस अदालतको आदेश

१०. नियमबमोजिम पेशी सूचीमा चढी प्रारम्भिक सुनुवाईको निमित्त यस इजलाससमक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदक पक्षबाट विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता श्री लिलामणी पौडेल र विद्वान् अधिवक्ता श्री मन्दिरा अधिकारीले नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट जारी एकीकृत निर्देशन, २०८१ (निर्देशन नं. १२/०८१) को कर्जा सूचना तथा कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्थाको दफा ९(३)(च) को व्यवस्था १५ प्रतिशत वा सो भन्दा बढी शेयर भएको कारण कम्पनीको आर्थिक कारोबारमा संलग्नता नहुँदा नहुँदै पनि उक्त शेयरधनी कालोसूचीमा पर्न सक्ने सम्भावना रहेको, उक्त निर्देशिकाको दफा ९(३)(च) को व्यवस्था बदर गर्नुपर्ने अवस्था रहेकोले विपक्षीको नाउँमा कारण देखाउ आदेश जारी गरी पाउँ भनी गर्नुभएको बहस सुनियो।
११. अब, उपरोक्तानुसारको बहस जिकीर सुनी रिट निवेदन अध्ययन गरी हेर्दा यसमा कारण देखाउ आदेश लगायतका आदेश जारी हुनुपर्ने हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो।
१२. निर्णयतर्फ विचार गर्दा, नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट जारी एकीकृत निर्देशन, २०८१ (निर्देशन नं. १२/०८१) को कर्जा सूचना तथा कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्थाको दफा ९(३)(च) को व्यवस्थाले कम्पनीको अलग कानूनी व्यक्तित्व र सीमित दायित्वको सिद्धान्त उल्लङ्घन गरी प्राइभेट वा पब्लिक कम्पनीका सञ्चालक, पन्ध्र प्रतिशत वा सो भन्दा बढी शेयर स्वामित्व भएका शेयरधनी तथा सञ्चालक मनोनयन गर्ने अधिकार पाएका व्यक्तिलाई कम्पनीको कारोबारको निमित्त जिम्मेवार मानि कालोसूचीमा राख्न सकिने भन्ने व्यवस्था भएको हुँदा उक्त व्यवस्थाले पेशा व्यवसाय गर्ने स्वतन्त्रताको हक लगायतका संवैधानिक हक एवं मुलुकी देवानी संहिता, २०७४ द्वारा प्रदत्त कानूनी हक अधिकारलाई संकुचन गरेको हुँदा उक्त निर्देशिकाको ९(३)(च) को व्यवस्था अमान्य र बदर घोषित गरी पाउँ, उत्प्रेषण परमादेश लगायतका उपयुक्त आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने निवेदन दावी रहेको पाइयो।
१३. सर्वप्रथम, रिट क्षेत्राधिकार प्रयोग गर्नका लागि निवेदकको हकदैया हुनुपर्छ भन्ने स्थापित न्यायिक सिद्धान्तअनुसार प्रस्तुत निवेदनमा निवेदकको हकदैया विचारणीय प्रश्न रहेको देखिन्छ। निवेदकले आफूलाई वाणिज्य शास्त्र र कानूनको विद्यार्थी तथा विभिन्न कम्पनीको शेयर कारोबार गर्ने व्यक्तिको रूपमा प्रस्तुत गरी सार्वजनिक सरोकारको आधारमा प्रस्तुत रिट दायर गरेको देखिन आयो। तर निवेदकले कुनै कम्पनीको शेयरधनी वा सञ्चालक भएको, त्यस्तो कम्पनी कालोसूचीमा परेको वा परिरहेको भन्ने कुनै तथ्य

र प्रमाण प्रस्तुत गरेको अवस्था देखिएन। निवेदक स्वयम् कालोसूचीमा परेको वा पार्ने कारवाही अवलम्बन भएको भन्ने दावी पनि रहेको पाइएन।

१४. सार्वजनिक सरोकारको विवादको रूपमा रिट निवेदन दायर गर्न सकिने भए पनि सो विवादप्रति आफ्नो तात्विक सरोकार (substantial interest) र सार्थक सम्बन्ध (meaningful relation) हुन अति आवश्यक देखिन्छ। उपरोक्त निर्देशनको विवादित व्यवस्थाले गर्दा कालोसूचीमा परेको भनी कुनै कम्पनीको शेयरधनी वा सञ्चालकले वास्तविक रूपमा व्यक्तिगत रूपमा उपचार खोज्न सक्ने अवस्थामा त्यस्ता व्यक्तिले के कति कारणले उपचारको निम्ति अदालत प्रवेश गर्न नसकी निवेदकको तर्फबाट सार्वजनिक सरोकारयुक्त निवेदन दायर गर्नुपर्ने अवस्था सिर्जना भएको हो भन्ने सन्दर्भमा निवेदकले स्पष्ट पार्न सकेको पाइएन। यसस्थितिमा निवेदकलाई कालोसूचीमा परेको व्यक्तिहरूको सक्षम प्रतिनिधित्व (true representation) गर्न सक्ने पात्रको रूपमा पनि लिन सकिएन। नेपालको संविधानको धारा १३३ र १३७ बमोजिमको असाधारण अधिकारक्षेत्र प्रयोग गर्न काल्पनिक र अनुमानित आधार पर्याप्त हुँदैन भन्ने कुरा सुस्थापित न्यायिक सिद्धान्त रहेको छ। भविष्यमा कुनै कम्पनीको शेयरधनी वा सञ्चालक भई कालोसूचीमा पर्न सक्ने काल्पनिक आधारमा रिट निवेदनको विषय उठान भएको देखिँदा निवेदकको मौलिक हकमा प्रत्यक्ष, तात्कालिक र वास्तविक आघात परेको भन्ने पनि देखिएन। अतः प्रस्तुत निवेदनलाई सार्वजनिक सरोकारको विवादको रूपमा स्वीकार गर्न सकिएन। तथापि, निवेदक स्वयम् विभिन्न कम्पनीको शेयर लगानीकर्ता भएको भन्ने दावी रहेको र संविधानसँग कानून बाझिएको भन्ने दावी जुनसुकै नेपाली नागरिकले पनि दिन सक्ने गरी संविधानले उदार हकद्वैयाको व्यवस्था गरेको अवस्थामा निवेदकले उठाएका विवादलाई सार्वजनिक सरोकारको विवादयुक्त निवेदनको रूपमा नभई व्यक्तिगत प्रकृतिको रिट निवेदनको रूपमा ग्रहण गरी निवेदन दावीका संवैधानिक र कानूनी प्रश्नहरू सम्बोधन गर्ने सीमित उद्देश्यका साथ निवेदन दावीहरू विवेचना गर्न उपयुक्त देखिन आयो।

१५. नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८ को दफा ५ ले नेपाल राष्ट्र बैङ्क (Nepal Rastra Bank- NRB) लाई मुलुकको केन्द्रीय बैङ्कको रूपमा वित्तीय क्षेत्रको नियमन, निरीक्षण र सुपरीवेक्षणको जिम्मेवारी दिएको छ^१ भने दफा ७९ ले इजाजतपत्रप्राप्त संस्थालाई आवश्यक निर्देशन दिने अधिकार प्रदान गरेको छ।^२ साथै बैङ्क तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन,

१ नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८, दफा ५ को उपदफा (१) को (च) मा नेपाल राष्ट्र बैङ्कको काम कर्तव्य र अधिकार अन्तरगत वित्तीय क्षेत्रको नियमन, निरीक्षण, सुपरीवेक्षण व्यवस्था गरेको छ।

२ नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८ को दफा ७९ को व्यवस्थाको सान्दर्भिक अंश निम्न बमोजिम रहेको छ: ७९. बैङ्कले नियमन गर्ने: (१) बैङ्कलाई वाणिज्य बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको काम कारवाही नियमन गर्ने पुर्ण अधिकार हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम नियमन गर्ने सम्बन्धमा बैङ्कले आवश्यक देखेका विषयमा नियम तथा विनियम बनाउन र आवश्यक आदेश, निर्देशन तथा सूचना जारी गर्न सक्नेछ र त्यस्ता नियम तथा विनियम र आदेश, निर्देशन तथा सूचनाको पालना पालना गर्नु सम्बन्धि सम्बन्धित वाणिज्य बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको कर्तव्य हुनेछ।

२०७३ ले पनि NRB लाई बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको अनुमतिपत्र जारी, नियमन, निरीक्षण, सुपरीवेक्षण लगायतका व्यापक अधिकार प्रदान गरेको छ। केन्द्रीय बैङ्क एक विशेषज्ञ र प्राविधिक निकाय हो जसले वित्तीय क्षेत्रको स्थिरता, विश्वसनीयता र सुदृढताका लागि नीति निर्माण र कार्यान्वयन गर्दछ। बैङ्किङ नियमन अत्यन्त प्राविधिक, जटिल र गतिशील विषय भएको हुँदा नियामक निकायलाई पर्याप्त स्वायत्तता र लचिलोपन आवश्यक पर्ने हुन्छ। निवेदन बेहोरा हेर्दा निवेदकले नेपाल राष्ट्र बैङ्कले ऐनले नदिएको अधिकार निर्देशनमार्फत सृजना गरेको भन्ने जिकीर लिएको पाइयो। नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट जारी उक्त निर्देशन प्रत्यायोजित विधायनको रूपमा रहेको भन्ने देखिन्छ।^३ प्रत्यायोजित विधायनको (delegated legislation) को संवैधानिक वैधता परीक्षण गर्दा मातृ ऐनले प्रत्यायोजनको स्पष्ट अधिकार दिएको छ कि छैन, निर्देशन मातृ ऐनको उद्देश्य र सीमाभित्र छ कि छैन, निर्देशनले मौलिक हकमा अनुचित र अत्यधिक प्रतिबन्ध लगाएको छ कि छैन र निर्देशन मनोमानी र विवेकहीन छ कि छैन भनी हेर्नुपर्ने हुन्छ। प्रस्तुत विवादमा नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८ को दफा ८८ ले कर्जा सूचना केन्द्र स्थापना गरी सोको केन्द्रको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न दफा १११ ले स्पष्ट रूपमा निर्देशन जारी गर्ने अधिकार दिएको छ। विवादित व्यवस्था बैङ्किङ प्रणालीको सुरक्षा र सुदृढीकरण गर्ने ऐनको मुख्य उद्देश्यसँग प्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित छ। *Wednesbury unreasonableness*^४ को कसीमा जाँच्दा विवादित प्रावधान 'manifestly unreasonable' वा 'patently irrational' देखिंदैन। बरु यो वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने वैध नियामकीय उद्देश्यसँग तर्कसंगत रूपमा सम्बन्धित (rationally connected) रहेको देखिन आयो। यसले मौलिक हकमा उचित र आवश्यक प्रतिबन्ध मात्र लगाएको छ, अत्यधिक वा अनुचित प्रतिबन्ध लगाएको भन्ने देखिएन। अतः निवेदकको ऐनले नदिएको अधिकार सृजना भएको भन्ने निवेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन। जबसम्म नियामकीय निकायको निर्णय स्पष्ट रूपमा स्वेच्छाचारी, अतार्किक वा संविधान र कानूनसँग बाझिएको प्रमाणित देखिंदैन तबसम्म प्राविधिक र विशेषज्ञ निकायको रूपमा सार्वजनिक हित र वित्तीय स्थायित्वका लागि नेपाल राष्ट्र बैङ्कले प्रचलित कानूनी अधिकारभित्र रहेर जारी गरेको निर्देशनमा न्यायिक हस्तक्षेप गर्नु उचित देखिंदैन।

१६. निवेदकको मूल दावीको आधार सीमित दायित्वको सिद्धान्त (doctrine of limited liability) रहेको पाइन्छ। सन् १८९७ मा House of Lords बाट *Salomon v. Salomon & Co. Ltd.* मा स्थापित भएको यो सिद्धान्त कम्पनी कानूनको आधारशिला

^३ नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ८८ को प्रयोजनको लागि सोहि ऐनको दफा ७९ र नेपाल राष्ट्र बैंक कर्जा सूचना विनियमावली, २०५९ को विनियम ७ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी उक्त निर्देशन (इ.प्रा. निर्देशन नं. १२/०८१) जारी भएको भन्ने कुरा उक्त निर्देशनको विधि निर्माणसूत्रबाट स्पष्ट हुन्छ।

^४ *Associated Provincial Picture Houses Ltd v. Wednesbury Corporation* [1948] 1 KB 223 - प्रशासनिक निर्णयको न्यायिक पुनरावलोकनमा 'Wednesbury unreasonableness' को सिद्धान्त।

हो।^५ कम्पनीको छुट्टै कानूनी व्यक्तित्व (separate legal personality) र शेयरधनीको सीमित दायित्व (limited liability of shareholder) लाई आत्मसाथ गर्नुपर्ने कुरामा कुनै विवाद छैन। तर यो सिद्धान्त निरपेक्ष र असीमित भने होइन भनी बुझनुपर्ने हुन्छ। उपयुक्त परिस्थितिमा 'Piercing the Corporate Veil' अर्थात् कम्पनीको आवरण भेदन गरी पर्दापछाडिका व्यक्तिहरूलाई जिम्मेवार बनाउने सिद्धान्त विश्वका सबै प्रमुख न्यायिक प्रणालीहरूले मान्यता दिइसकेका छन्।^६ बैङ्किङ क्षेत्रमा सार्वजनिक निक्षेप, वित्तीय स्थायित्व र राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको सुरक्षा जोडिएकोले यस क्षेत्रको नियमन विशेष कानूनको सिद्धान्त (lex specialis) अन्तर्गत पर्दछ^७ र विशेष कानूनले सामान्य कानूनमाथि प्राथमिकता पाउने सुस्थापित सिद्धान्तअनुसार बैङ्किङ नियमनका विशिष्ट प्रावधानहरूले सामान्य कम्पनी कानूनका सिद्धान्तमाथि प्राथमिकता पाउने भनी बुझ्न आवश्यक देखिन्छ।

१७. बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरू सामान्य व्यापारिक कम्पनीभन्दा मौलिक रूपमा फरक प्रकृतिका हुन् भनी बुझनुपर्ने हुन्छ। सामान्य कम्पनीमा शेयरधनीहरूले आफ्नै पुँजी लगानी गर्छन् र जोखिम वहन गर्छन्। तर बैङ्कले सर्वसाधारणको निक्षेप (deposit) स्वीकार गर्छ जुन लाखौं जम्माकर्ताहरूको जीवनभरको बचत हुन सक्छ। एकातर्फ केही व्यक्तिहरूको सुविधा र दावी छ भने अर्कोतर्फ लाखौं जम्माकर्ताहरूको हित, बैङ्किङ प्रणालीको स्थिरता र राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको सुरक्षा रहेको छ। यस्तो अवस्थामा बैङ्कसँग कर्जा कारोबार गर्ने प्राकृतिक व्यक्ति, कम्पनी, संघ संस्था वा साझेदारहरू सोका सञ्चालक र प्रमुख शेयरधनीहरू माथि बढी उत्तरदायित्वको अपेक्षा गर्नु तर्कसंगत, आवश्यक र अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासअनुरूप नै रहेको देखिन्छ।

१८. नेपालको बैङ्किङ क्षेत्रमा गैरकर्जा (Non-Performing Assets) को समस्या गम्भीर रहँदै आएको छ। कतिपय व्यक्तिहरूले कम्पनीको संरचनालाई 'Shield' को रूपमा प्रयोग गरी ठूलो रकम कर्जा लिने र चुक्ता नगर्ने प्रवृत्ति देखिएको छ। यदि केवल कम्पनी र कम्पनीको चेकमा हस्ताक्षर गर्ने व्यक्ति मात्र जिम्मेवार हुने हो र अन्य सबै मुक्त हुन्छन् भन्ने सिद्धान्त अपनाइयो भने दायित्वविमुख व्यक्तिहरूले सजिलैसँग 'Shell Company' को माध्यमबाट ठूलो रकम कर्जा लिएर चुक्ता नगर्ने र सोही व्यक्तिहरूले फेरि अर्को नयाँ कम्पनी खोलेर सोही काम दोहोर्‍याइरहने दुष्चक्र सिर्जना हुनसक्छ। यस्तो व्यावहारिक यथार्थलाई बेवास्ता गर्नु न्यायोचित हुने देखिएन।

⁵ Salomon v. Salomon & Co. Ltd. [1897] AC 22 (House of Lords) - कम्पनीको छुट्टै कानूनी व्यक्तित्व (separate legal personality) स्थापना गर्ने ऐतिहासिक नजीर।

⁶ UK Supreme Court ले Prest v. Petrodel Resources Ltd. (2013) मा यस सिद्धान्तलाई concealment principle र evasion principle मा व्यवस्थित गरेको छ जहाँ कम्पनीको संरचनालाई धोखाधडी, कपट, दायित्वबाट बचन वा कानून उल्लङ्घन गर्नका लागि प्रयोग गरिन्छ, त्यहाँ सीमित दायित्वको सुरक्षा लागू हुने देखिँदैन भनी व्याख्या भएको अवस्था छ।

⁷ Lex specialis derogat legi generali - विशेष कानूनले सामान्य कानूनमाथि प्राथमिकता पाउने अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी सिद्धान्त।

१९. विवादित प्रावधानको विवेचना गर्दा विश्वका प्रमुख मुलुकहरूमा यस्तै प्रकारका नियमन विद्यमान छन् वा छैनन् भन्ने कुराका सम्बन्धमा दृष्टिगत गर्न वाञ्छनीय देखिन आयो।

१९.१ सन् २००८ को विश्वव्यापी वित्तीय संकट र LIBOR-rigging scandal पछि बेलायतमा Parliamentary Commission on Banking Standards ले 'Changing Banking for Good' शीर्षकको प्रतिवेदन प्रकाशन गर्यो जसले बैङ्किङ क्षेत्रमा व्यक्तिगत उत्तरदायित्व (individual accountability) को कमीलाई औल्यायो।^८ यसको परिणामस्वरूप Financial Services (Banking Reform) Act 2013 अन्तर्गत SM&CR^९ लागू गरियो। यस regime अन्तर्गत बैङ्कका senior managers लाई पूर्व स्वीकृति (pre-approval), 'fit and proper' मूल्याङ्कन, ईमानदारी, सक्षमता तथा आर्थिक सुदृढताको कसीमा खरो उत्रनुपर्ने व्यवस्था छ। Non-Executive Directors समेतलाई conduct rules को दायरामा ल्याइएको छ। बेलायत जस्तो विकसित बैङ्किङ प्रणाली भएको मुलुकमा समेत यस्तो कडा व्यक्तिगत उत्तरदायित्वको व्यवस्था रहेको पाइयो।

१९.२ भारतको Reserve Bank of India (RBI) ले 'wilful defaulter' को अवधारणा विकास गरी जानाजानी कर्जा नतिर्ने ऋणीलाई वित्तीय प्रणालीबाट बहिष्कार (blacklisting) गर्ने व्यवस्था गरेको छ^{१०} जसमा कम्पनीका promoter director तथा whole-time director लाई पनि wilful defaulter वर्गीकृत गरिन्छ। भारतको सर्वोच्च अदालतले State Bank of India v. Jah Developers (2019) मा यो व्यवस्था संवैधानिक नै रहेको ठहर गर्यो।^{११} उल्लेखनीय कुरा के छ भने भारतमा wilful defaulter वर्गीकरणले SEBI बाट IPO प्रतिबन्ध, Insolvency and Bankruptcy Code अन्तर्गत resolution plan दाखिला अयोग्यता जस्ता नेपालको कालोसूची भन्दा बढी कठोर परिणामहरू ल्याउँछ। अर्थात् नेपालको विवादित प्रावधान अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डमा मध्यम स्तरको (moderate) नियमन मात्र हो भन्ने बुझ्न सकिन्छ।

१९.३ फिलिपिन्सको Bangko Sentral ng Pilipinas (BSP) ले बैङ्क सञ्चालकको disqualification नियम कडा बनाई अयोग्य ठहरिएका व्यक्तिलाई watch list database मा समावेश गरी BSP-supervised संस्थामा पुनः प्रवेश रोक्ने

^८ Parliamentary Commission on Banking Standards, "Changing Banking for Good" (June 2013, UK) - बैङ्किङ क्षेत्रमा व्यक्तिगत उत्तरदायित्व (individual accountability) को आवश्यकता।

^९ UK Financial Services (Banking Reform) Act 2013, Part 4 - Senior Managers and Certification Regime (SM&CR); PRA ले UK लाई 'world leader in individual accountability' भनेको छ।

^{१०} Reserve Bank of India, Master Circular on Wilful Defaulters (July 1, 2015), Clause 2.5 र 3(d) - कम्पनीका promoter director र whole-time director लाई wilful defaulter वर्गीकृत गर्ने।

^{११} State Bank of India v. Jah Developers Pvt. Ltd. (2019) 6 SCC 787 - भारतीय सर्वोच्च अदालतले wilful defaulter वर्गीकरणमा due process अनिवार्य ठहर गरेको।

0.1

व्यवस्था गरेको छ।^{१२} यो व्यवस्था Basel Committee^{१३} को Principle को कार्यान्वयनको रूपमा जारी भएको र मूल्याङ्कन निरन्तर (continuing assessment) हुने प्रावधान रहेको छ। फिलिपिन्सको यो अभ्यास नेपालको कालोसूची व्यवस्थासँग प्रत्यक्ष समानता राख्दछ।

- माथि उल्लेखित अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासहरूले नेपाल राष्ट्र बैङ्कको कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्था कुनै अपवाद नभई अन्तर्राष्ट्रिय मानदण्डसँग मेल खाने व्यवस्था रहेको भन्ने देखिन आयो।
२०. निवेदकले कालोसूचीको व्यवस्थालाई फौजदारी दायित्वको हस्तान्तरण भनी तर्क गरी फौजदारी न्यायको सर्वमान्य सिद्धान्त विशेषगरी 'कसूर प्रमाणित नभई सजाय हुँदैन' को विपरीत भएको जिकिर लिएको पाइयो। कालोसूचीमा समावेश गर्नु अन्य फौजदारी सजाय जस्तो होइन भनी बुझनुपर्ने हुन्छ। फौजदारी सजायमा कारावास, जरिवाना आदि पर्दछन् जसले व्यक्तिको स्वतन्त्रता सीमित गर्दछ। कालोसूची भने एक प्रशासनिक/नियामकीय उपाय (administrative/regulatory measure) हो जसले वित्तीय प्रणालीको अखण्डता (integrity) संरक्षण गर्दछ। यसले कसैलाई कैद गर्दैन वा जरिवाना तिराउँदैन केवल बैङ्क तथा वित्तीय संस्थासँगको भविष्यका कारोबारमा अस्थायी प्रतिबन्ध लगाउँछ। विनिमेय अधिकारपत्र ऐन, २०३४ को दफा १०७क. र बैङ्किङ कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ अन्तर्गत चेक अनादरको फौजदारी कसूर छुट्टै विषय हो र सो अनुसार खातावाला र चेक जारी गर्ने व्यक्तिलाई फौजदारी कारबाही हुन्छ। तर कालोसूचीको व्यवस्था त्यससँग सम्बन्धित रहेको देखिँदैन।^{१४} अतः निवेदकको फौजदारी दायित्वसम्बन्धी तर्क प्रस्तुत विवादमा सान्दर्भिक देखिँदैन।
२१. निवेदकले नेपालको संविधानको धारा १८ द्वारा प्रदत्त समानताको हकको उल्लङ्घन भएको दाबी लिएको पनि पाइयो। तर्कसंगत वर्गीकरणलाई भेदभाव भन्न मिल्ने देखिँदैन भन्ने संवैधानिक कानूनको सुस्थापित सिद्धान्तको रोहमा हेर्दा विवादित निर्देशनले सबै शेरधनीलाई एकै category मा राखेको देखिँदैन। पन्ध्र प्रतिशतभन्दा कम शेरधन भएका साधारण शेरधनी लगानीकर्ताहरूलाई कालोसूचीको दायराबाहिर राखिएको छ जुन युक्तियुक्त देखिन्छ। तर्कसंगत वर्गीकरणका लागि दुई शर्त पूरा हुनुपर्छ। पहिलो वर्गीकरण

^{१२} Bangko Sentral ng Pilipinas, Circular Nos. 969/970 (August 2017) — अयोग्य सञ्चालकलाई watch list मा राख्ने र BSP-supervised संस्थामा प्रवेश रोक्ने।

^{१३} Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) एउटा अन्तर्राष्ट्रिय मञ्च हो जसले विश्वभरका बैङ्किङ नियामकहरूका लागि मानक र सिद्धान्तहरू तयार पार्छ जसलाई Basel Core Principles (BCP) भनिन्छ। यी बैङ्क र बैङ्किङ प्रणालीको सुदृढ नियमन र सुपरीवेक्षणका लागि न्यूनतम वैश्विक मानक हुन्। सन् १९९७ मा Basel Committee ले पहिलो पटक जारी गरेको यो दस्तावेजलाई तीन पटक अद्यावधिक गरिएको छ र पछिल्लो पटक २०२४ मा जम्मा २९ Principles छन्। यसको सिद्धान्त ३ ले नियमकारी व्यवस्था गरेको छ भने सिद्धान्त ५ ले बैङ्कको सञ्चालक, निर्देशक र प्रमुख व्यक्तिहरू "fit and proper" अर्थात् योग्य र इमानदार हुनुपर्ने, अयोग्य, बेइमान वा दोषी ठहरिएका व्यक्तिहरूलाई बैङ्किङ संस्थामा प्रवेश नै दिनु नहुने तथा यो मूल्याङ्कन एकपटक मात्र नभई निरन्तर (continuing assessment) हुनुपर्ने भन्ने रहेको छ।

^{१४} भारतको सर्वोच्च अदालतले State Bank of India v. Jah Developers मा पनि wilful defaulter वर्गीकरणलाई न्यायिक वा अर्ध न्यायिक नमानि प्रशासनिक प्रकृतिको (administrative in nature) मानेको छ।

कुनै बुद्धिगम्य भिन्नता (intelligible differentia) मा आधारित हुनुपर्छ; र दोस्रो सो भिन्नताको कानूनले हासिल गर्न खोजेको उद्देश्यसँग तर्कसंगत सम्बन्ध (rational nexus) हुन्छ। पन्ध्र प्रतिशत वा सो भन्दा बढी शेयर भएका व्यक्तिहरू साधारण लघु लगानीकर्ता होइनन्, तिनीहरू वास्तवमा कम्पनीमा नियन्त्रण र व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण प्रभाव पार्ने क्षमता राख्छन्। कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा ३०(३), ८२(३), १२१ अनुसार विशेष प्रस्ताव पारित गर्न पनि दश प्रतिशत शेयर महत्वपूर्ण हुन्छ।^{१५} यस्ता नियन्त्रणकारी शेयरधनीहरूले कम्पनीको कारोबारमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा संलग्नता राख्दछन् र सञ्चालक नियुक्ति तथा महत्वपूर्ण निर्णयहरूमा प्रभाव पार्न सक्छन्। यस्तो वर्गीकरणको तर्कसंगत आधार छ र सो वर्गीकरणले हासिल गर्न खोजिएको उद्देश्यसँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राखेको नै देखिन्छ। अतः यसले समानताको हकको उल्लङ्घन गरेको मान्न मिलेन।

२२. त्यस्तै नेपालको संविधानको धारा १७ को उपधारा (२)(च) ले पेशा, रोजगार, उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको स्वतन्त्रता प्रदान गरेको छ। तर यो हकहरू निरपेक्ष भने होइनन्। नेपालको संविधानको धारा १७(२) को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशको खण्ड (६) ले कुनै पेशा, रोजगार, उद्योग, व्यापार वा व्यवसाय गर्नका लागि कुनै शर्त वा योग्यता तोक्न सक्ने देखिन्छ। कुनै प्रतिबन्ध उचित छ कि छैन भनी परीक्षण गर्दा प्रतिबन्धको वैध उद्देश्य छ कि छैन र सो प्रतिबन्ध उक्त उद्देश्य हासिल गर्नका लागि समानुपातिक र आवश्यक छ कि छैन तथा कम प्रतिबन्धात्मक विकल्प उपलब्ध छ कि छैन भनी हेर्नुपर्ने हुन्छ। बैङ्किङ प्रणालीको स्थिरता कायम राख्न, निक्षेपकर्ताको हित संरक्षण गर्न, खराब ऋणको संस्कृति निरुत्साहित गर्न र वित्तीय अनुशासन प्रवर्धन गर्ने उद्देश्य स्पष्ट रूपमा वैध सार्वजनिक उद्देश्य हो भनी बुझनुपर्ने हुन्छ। कालोसूचीको व्यवस्था यी उद्देश्यहरू हासिल गर्नका लागि एक प्रभावकारी र समानुपातिक उपाय हो, यसले सम्पूर्ण रूपमा व्यापार वा पेशामा प्रतिबन्ध लगाउँदैन, केवल बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण तथा सुविधा प्राप्त गर्न अस्थायी बाधा सिर्जना गर्दछ। यदि यो व्यवस्था खारेज गरियो भने दायित्वविमुख संस्कृति रोक्ने कुनै वैकल्पिक र प्रभावकारी उपाय उपलब्ध देखिँदैन। कालोसूचीबाट हटाउने प्रक्रिया पनि निर्देशनमा उल्लेख भएकोले प्रतिबन्ध स्थायी पनि रहेन भन्ने प्रष्ट देखिन्छ। अतः विवादित व्यवस्थाले तर्कसंगत बन्देज नलगाएको भन्न मिल्ने देखिएन।

२३. निवेदकले विवादित व्यवस्थाले प्राकृतिक न्याय र उचित प्रक्रियाको सिद्धान्त उल्लङ्घन गरेको दाबी गरेको अवस्था छ। तर एकीकृत निर्देशन, २०८१ को विस्तृत अध्ययन गर्दा कालोसूचीमा समावेश गर्नुअघि र पछि पर्याप्त प्रक्रियागत सुरक्षा प्रदान गरिएको देखिन्छ। सम्बन्धित व्यक्तिलाई सूचना दिने, सफाई पेश गर्ने अवसर प्रदान गर्ने, उचित

¹⁵ कम्पनी ऐन, २०६३, दफा ३०(३), ८२(३), १२१ - विशेष प्रस्ताव पारित गर्न दश प्रतिशत शेयर महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ।

कारण र आधार प्रस्तुत गर्ने व्यवस्था छ। साथै कालोसूचीमा परेको व्यक्तिले आफ्नो दायित्व पूरा गरी कालोसूचीबाट हटाउन आवेदन दिन सक्ने प्रावधान पनि छ। यी सबै व्यवस्थाहरूले प्राकृतिक न्याय र उचित प्रक्रियाको सिद्धान्तलाई पालना नगरेको भन्न मिल्ने देखिँदैन। निर्देशनले निष्क्रिय र सक्रिय सञ्चालकबीच भिन्नता राखेको र कालोसूचीमा समावेश गर्ने निर्णय स्वचालित (automatic) नभई प्रत्येक केसको परिस्थिति हेरी विवेकपूर्ण तरिकाले गरिने व्यवस्था रहेको पाइन्छ। यदि कुनै सञ्चालक वास्तवमै निष्क्रिय थियो, कम्पनीको कारोबारमा संलग्न थिएन र खराब ऋणको निर्णयमा कुनै भूमिका थिएन भने निजले सो तथ्य प्रमाणित गरी कालोसूचीबाट हट्न सक्ने देखिँदा सम्पूर्ण व्यवस्थालाई नै दोषपूर्ण मान्न सकिँदैन। यदि कुनै व्यक्तिलाई अन्यायपूर्ण वा गलत तरिकाले कालोसूचीमा राखियो भने निजले प्रशासनिक पुनरावेदन र न्यायिक पुनरावलोकनको उपचार लिन सक्ने पनि देखिन आयो।

२४. कालोसूचीको प्रावधान कुनै पनि अवस्थामा कसैलाई पनि लागू गर्न मिल्ने अनियन्त्रित अधिकार नेपाल राष्ट्र बैङ्कसँग रहेको भनी अर्थ लगाउन मिल्दैन। कालोसूचीमा राख्ने निर्णय लिनुपूर्व सम्बन्धित व्यक्तिलाई सुनुवाइको अवसर दिनुपर्ने नै हुन्छ। प्रत्येक व्यक्तिलाई कालोसूचीमा समावेश गर्दा निजको कम्पनीको निर्णय प्रक्रियामा वास्तविक भूमिका, जानकारीको स्तर, र संलग्नताको प्रकृति विचार गर्नुपर्ने हुन्छ। केवल शेयरधनी वा सञ्चालक भएकै आधारमा कुनै ठोस जानकारी वा संलग्नता बिना कालोसूचीमा राखिएमा त्यसलाई चुनौती दिने अधिकार सम्बन्धित व्यक्तिसँग कायम रहने हुन्छ। नेपाल राष्ट्र बैंकको नियामकीय प्रावधान जतिसुकै वैध उद्देश्यमा आधारित भए पनि त्यसको कार्यान्वयनमा उचित प्रक्रिया (due process) को उल्लंघन भएमा वा कुनै व्यक्तिलाई अन्यायपूर्ण तरिकाले कालोसूचीमा राखियो भने निजले व्यक्तिगत रूपमा उपचार खोज्न सक्ने अधिकार सुरक्षित नै हुन्छ।

२५. माथि उल्लेखित कानूनी व्यवस्था, संवैधानिक सिद्धान्त, व्यावहारिक यथार्थ र अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको समग्र विश्लेषणबाट र विवेचनाबाट नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८ को दफा ७९ ले प्रदान गरेको प्रत्यायोजित अधिकारको वैध परिधिभित्र रहेर एकीकृत निर्देशन, २०८१ को कर्जा सूचना तथा कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्थाको दफा ९(३)(च) जारी गरिएको देखिएको, सीमित दायित्वको सिद्धान्त निरपेक्ष नभएको र बैङ्किङ क्षेत्रको विशिष्ट नियमन (lex specialis) को सिद्धान्तअनुसार प्राथमिकता पाउने भएकोले विवादित व्यवस्था कम्पनी कानूनको सीमित दायित्वको सिद्धान्तसँग प्रतिकूल भन्ने जिकिर प्रयास आधार नरहेको, विवादित व्यवस्था तर्कसंगत वर्गीकरणको कसीमा हेर्दा अनुपयुक्त भन्ने नदेखिएको, नेपालको संविधानको धारा १७ (स्वतन्त्रताको हक) र धारा १८ (समानताको हक) विपरीत देखिन नआएको, कालोसूची फौजदारी सजाय नभई प्रशासनिक/नियामकीय उपाय भएकोले फौजदारी दायित्वसम्बन्धी तर्क सान्दर्भिक नरहेको, विवादित व्यवस्था

अन्तर्राष्ट्रिय अभ्याससँग मेल खाने देखिएको, निर्देशनमा पर्याप्त प्रक्रियागत सुरक्षा, सफाइको अवसर, कालोसूचीबाट हट्ने प्रावधान तथा प्रशासनिक पुनरावेदन र न्यायिक पुनरावलोकनको उपचार उपलब्ध भएको अवस्थामा संवैधानिक मर्यादाभन्दा बाहिर रहेको मान्न मिलेन। यी सबै आधार कारणहरूबाट एकीकृत निर्देशन, २०८१ को दफा ९(३)(च) को व्यवस्था असंवैधानिक, गैरकानूनी, अनुचित रहेकोले अमान्य र बदर गरी पाउँ भन्ने निवेदन जिकिर प्रथम दृष्टिमा नै पुग्न सक्ने नदेखिँदा यसमा विपक्षीहरूको नाउँमा कारण देखाउ आदेश लगायतका कुनै पनि आदेश जारी गर्नुपर्ने देखिन आएन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। अरू तपसिल बमोजिम गर्नु।

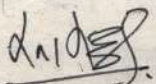
तपसिल

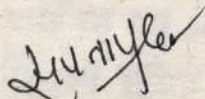
१. प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहरेकोले निवेदकले यस अदालतमा राखेको धरौटी जफत हुने भएकोले उक्त रकम सदर स्याहा गर्नु भनी यस अदालतको आर्थिक प्रशासन शाखालाई जानकारी दिनु।
२. आदेशको नक्कल माग गर्ने सरोकारवालालाई कानूनको रिट पुऱ्याई नक्कल दिनु।
३. प्रस्तुत आदेश यस अदालतको विद्युतीय प्रणालीमा प्रविष्ट गरी, रिट निवेदन दायरीको लगत कट्टा गरी, मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु।

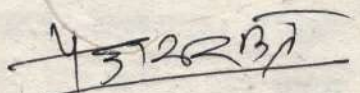

(कुमार रेग्मी)
न्यायाधीश

उक्त आदेशमा सहमत छौं।

(नहकुल सुबेदी)
न्यायाधीश

(मनोजकुमार शर्मा)
न्यायाधीश

(सपना प्रधान मल्ल)
न्यायाधीश

(प्रकाशमान सिंह राउत)
प्रधान न्यायाधीश

इजलास अधिकृत : शिवप्रसाद आचार्य (उपसचिव)

कम्प्युटर अपरेटर : हर्क माया राई

इति संवत् २०८२ साल पौष २ गते रोज ४ शुभम्